

РОЗДІЛ 1 УКРАЇНСЬКА МОВА

УДК 811.161.2:821.161.2.09Антоненко-Давидович
DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.33.2.1>

ЛІНГВОМЕНТАЛЬНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ЗЕМЛЯ» В ЛІТЕРАТУРНОМУ РЕПОРТАЖІ БОРИСА АНТОНЕНКА-ДАВИДОВИЧА «ЗЕМЛЕЮ РІДНОЮ»

LINGUISTICAL REPRESENTATION OF THE “LAND” CONCEPT IN THE LITERARY REPORT OF BORIS ANTONENKA-DAVYDOVYCH “THE NATIVE LAND”

Колоїз Ж.В.,
orcid.org/0000-0003-3670-2760
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови
Криворізького державного педагогічного університету

У статті представлено здобутки когнітивної лінгвістики загалом і лінгвоконцептології зокрема, у межах яких мову розглядають як засіб отримання, відображення, зберігання, переосмислення результатів пізнання реалій навколишньої дійсності. На матеріалі літературного репортажу «Землею рідною» Бориса Антоненка-Давидовича з'ясовано лінгвоментальні особливості ідіостильового концепту «земля» («країна, край, держава»), розкрито його глибинний зміст через систему вербалізованих художніх засобів, актуалізованих у тих чи тих контекстуальних позиціях. Зосереджено увагу на художній моделі світу, яка ретранслює письменника як мовну особистість, віддзеркалює його світогляд, емоції, почуття, настрої, пов'язані із «землею рідною». Схарактеризовано субстантивно-атрибутивні словосполучення зі стрижневим компонентом «земля», що сприймається у проєкції певних українських реалій, які концентрують навколо себе важливу, культурно значущу інформацію. Маніфестовано ядерні елементи когнітивної бази національної лінгвокультурної спільноти, що здатні у стислій формі зберігати інформацію про взірцеві факти й виступати моделлю для їх відтворення, які автор використовує як вербальні сигнали, що актуалізують стандартний зміст і колективний досвід, доповнюючи його результатами власних спостережень, які яскраво демонструють його громадянську позицію, ціннісні пріоритети.

Акцентовано на ідіостильовому переосмисленні концепту «земля», що засвідчує модифікацію стереотипних знань, уявлень, поглядів, наявних у свідомості нинішніх представників українського суспільства, які послуговуються номінаціями для позначення просторово-географічних, регіональних, локальних, ландшафтних і т. ін. реалій. Проаналізовано художньо осмислені власні географічні назви, кваліфіковані як національно марковані одиниці, що, оприявнюючи топонімійного простір, допомагають ідентифікувати місце дії й локалізувати історичні події, маніфестують кругозір письменника, його загальну ерудицію, інтереси й уподобання, симпатії й антипатії.

Ключові слова: концепт, ідіостильовий концепт, картина світу, вербалізація, лінгвокультурна спільнота, топонімійний простір.

The article presents the achievements of cognitive linguistics in general and linguoconceptology in particular, within which language is considered as a means of obtaining, displaying, storing, reinterpreting the results of learning the realities of the surrounding reality. Linguistic features of the idiosyncratic concept “land” (“country, region, state”) are clarified on the material of the literary reportage “Native Land” by Boris Antonenko-Davydovych. Its deep meaning is revealed through a system of verbalized artistic means, which are actualized in certain contextual positions. Attention is focused on the artistic model of the world, which relays the writer as a linguistic personality, reflects his worldview, emotions, feelings, moods related to the “native land”. Substantive-attributive phrases with the core component “land” are characterized, perceived in the projection of certain Ukrainian realities, which concentrate important, culturally significant information around them. The core elements of the cognitive base of the national linguistic and cultural community are manifested, which are able to store information about exemplary facts in a concise form and act as a model for their reproduction. The author uses them as verbal signals that actualize the standard content and collective experience, supplements it with the results of his own observations, which clearly demonstrate his civic position and value priorities.

Emphasis is placed on the idiosyncratic reinterpretation of the “land” concept, which proves the modification of stereotypical knowledge, ideas, views, present in the minds of current representatives of Ukrainian society, who use nominations to denote spatial-geographical, regional, local, landscape realities. Artistically meaningful proper geographical names are analyzed, which are qualified as nationally marked units that help identify the place of action and localize historical events, manifest the writer's outlook, his general erudition, interests and preferences, likes and dislikes.

Key words: concept, idiosyncratic concept, world picture, verbalization, linguistic and cultural community, toponymic space.

Постановка проблеми. Будь-яка мова являє собою специфічну систему знаків, реалізованих і відтворюваних в актуальних мовленнєвих одиницях: з одного боку, вона є сталою, стабільною, тривкою, оскільки, аби забезпечити успішну комунікацію між членами певної лінгвоспільноти, не припускає ніяких відхилень від загальноприйнятих норм, обмежена досить суворими рамками; з іншого, – динамічною та гнучкою, бо, змінюючись під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, покликана відображати багатогранність думок, намірів, почуттів тих, хто нею послуговується. У такому разі мовні знаки виконують своєрідну функцію посередника між реаліями навколишнього світу і їх вербалізацією. І якщо донедавна мовознавчі студії були зорієнтовані насамперед на дослідження функціонального аспекту мови як засобу вербалізації, то сучасна лінгвістика, перебуваючи в постійному пошукові нових наукових підходів та інноваційної аналітики, суттєво модифікувала і дослідницький інструментарій, і поняттєво-категорійний апарат. Це стосується й наукової інтерпретації художньо-літературних текстів, здійснюваної у проєкції здобутків когнітивної лінгвістики загалом і лінгвоконцептології зокрема, у межах яких мову розглядають як засіб отримання, відображення, зберігання, переосмислення, трансформації результатів пізнання реалій навколишньої дійсності.

Вербалізовані знання про довкілля віддзеркалюють як колективний (національно-культурний), так і індивідуальний (художньо-естетичний, мистецький) досвід. А відтак, цілком закономірно, що з початку XXI століття інтерес до вивчення письменницьких ідіостилів крізь призму і мовної, і концептуальної картини світу употужнився. Адже саме лінгвокогнітивні й лінгвоконцептуальні студії стають ключем до розуміння духовних цінностей, морально-етичних засад, світобачення, світовідчуття етноспільноти й того чи того митця як її окремого представника, речника і рупора.

До таких уналежнюємо й Бориса Антоненка-Давидовича, носія й виразника національної лінгвокультури, суб'єкта вітчизняного мовно-літературного процесу, письменника, перекладача, дослідника проблем розвитку української мови, який, попри двадцятирічне поневіряння по сталінських таборах, реалізував свій лінгвокреативний потенціал, залишив по собі живописні зразки української прози XX століття, яка, щоправда, донині належним чином не поцінована, без чого і теорія сучасного літературного дискурсу, і історія розвитку сучасної літературної

мови не є викінченою. Наразі, виконавши письменницький заповіт («Як умру, то почитайте»), маємо зробити ще один важливий крок: критично осмислити його світоглядні доміанти, оприятити його естетичні пріоритети, репрезентувати індивідуальну мовну / концептуальну картину світу, опосередковану індивідуальними смислами й уявленнями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальновідомо, що основоположною, засадничою категорією дослідження концептуальної картини світу вважають концепт, витлумачуючи його чи то як певний згусток культури, відбитий у людській свідомості, чи то як масштабну одиницю мисленнєвої діяльності або ж як ідеальний прообраз, який уособлює певні уявлення мовця про світ, чи то як мінімальну одиницю людського досвіду в його ідеальному уявленні, яка вербалізується за допомогою слова тощо [5]. Наразі очевидно є відсутність загальноприйнятої дефініції поняття «концепт», що, власне, спонукає науковців до різновекторних наукових пошуків (не лише з позицій лінгвоконцептології) і подальших наукових дискусій, зокрема й щодо употужнення наявного термінологічного апарату (концепт, концептосфера, концептополе, польова / шарова / сферична структура концепту тощо [12]).

Упродовж останніх десятиліть дослідження проблем вітчизняної концептології значно активізувалися, про що свідчить низка різножанрових наукових студій (монографії, дисертації, статті), у межах яких чи то спеціально, чи то принагідно порушені питання концептуальної картини світу, диференціації й класифікації концептів, зокрема представлено й різноаспектний аналіз ідіостильових зразків. І це цілком закономірно, адже кожен митець маркує реалії навколишньої дійсності відповідно до власного світобачення і світовідчуття, репрезентує «квант інформації», сформований у результаті особистісного пізнання довкілля. У науковому обігові з'явилися наукові праці, джерельною базою для яких слугували художні тексти не лише класичної літератури і які оприявнюють відповідні письменницькі концептосфери, концептополя і просто окремішні концепти [12]. Примітним є те, що концептосфера Бориса Антоненка-Давидовича нині також викликає неабиякий інтерес у дослідників. Щоправда, поки що здебільшого літературознавців. Низка концептів («істина», «козак», «лабіринт», «пісня», «сонце», «щастя» тощо) уже потрапили в поле зору К. Протопопової [9], однак є і такі, серед них і концепт «земля», які потребують окремішньої уваги, скрупульозного аналізу, зокрема й з позицій мовознавчих.

Причому, зауважимо, концепт «земля» неодноразово ставав об'єктом зацікавлення лінгвістів. Так, наприклад, до концептуальності образу землі в мовно-поетичній картині світу Олександра Олеса апелює К. Голобородько [5]; концепт «земля» (разом із концептами «космос», «степ», «село») як елемент ландшафтного опису П. Перебийноса та А. Кичинського аналізує В. Белінська [2]; особливості вербалізації смислового центру і периферійної зони лінгвокультурного концепту «земля» в художньому дискурсі П. Загребельного демонструє Н. Голікова [4]. Крім того, у наукових статтях натрапляємо на лінгвокогнітивне осмислення концепту «земля» в українській мовній (фразеологічній, паремійній, індивідуальній) картині світу (Л. Біловецька [3], О. Крупко [6], А. Огар [7], О. Павлушенко [8], Н. Пастух [9], О. Слюніна [11]).

Постановка завдання. Беручи до уваги аксіоматичне твердження про те, що концепт повсякчас перебуває в динаміці, його грані відшліфовуються, збільшується глибина вертикального національно-культурного контексту і що, безперечно, зміст концепту як одиниці ментальної сутності зумовлений розмаїттям конкретних ситуацій його використання й залежить від світоглядних доміант, зробимо спробу схарактеризувати концепт «земля» як ідіостильовий зразок, розкрити його глибинний зміст через систему вербалізованих художніх образів, актуалізованих у тих чи тих контекстуальних позиціях. Мета запропонованої статті – лінгвоментальна репрезентація концепту «земля» в літературному репортажі Бориса Антоненка-Давидовича «Землею рідною».

Виклад основного матеріалу. Б. Антоненко-Давидович, як і будь-який митець, виокремлюючи той чи той фрагмент об'єктивної дійсності для художньої інтерпретації, творчо осмислює, модифікує й конкретизує весь світ, усе, що оточує людину, землю з усім, що на ній є, наповнює сутнісні реалії буття індивідуально-авторськими уявленнями, конструюючи «нову дійсність». Напр.: *Ті дні, коли гупотіла земля від бентежної січової ради, коли мчали на герць молодики – давно минули. Їхня тінь наче впала і держиться ще на старовинному узвозі, де і сьогодні, як і вчора, як і рік тому, як і за Січі, сонний водовіз набирає Дніпрові води, а все решта застигло в напівсні* [1, с. 11]; *В долині побіг на північ Збруч краяти далі українську землю* [1, с. 55]; *Скільки їх, тих замордованих, забитих, на широких просторах України вздовж і впоперек!.. Справжній безіменний пантеон! Доста напосна кров'ю наша земля, і колись зійдуть на ній пишні врожаї* [1, с. 78];

Батьку всієї Наддніпрянської, Наддністрянської, Кубанської, Зеленоклинівської України й усіх земель українських, розкиданих по всіх усюдах усього світу. Подивись лишень, батьку, та послухай, як п'ють із нас клятві вороги нашу кров і не нап'ються [1, с. 137]. Спродукована в такий спосіб художня модель світу ретранслює письменника як мовну особистість, віддзеркалює його світогляд, емоції, почуття, настрої і т. ін., пов'язані насамперед із «землею рідною», тобто з «рідною країною», «рідним краєм», «рідною державою» (одне зі значень полісемічного слова *земля* – «країна, край, держава»). Пор.: *рідна земля = рідна країна = батьківщина = Україна*. Звідси, відповідно, доцільним, умотивованим є використання в проілюстрованих контекстах своєрідних супровідників для утворення словосполучень на зразок *земля українська, наша* («яка належить нам, яка є в нас, якою ми користуємося, яка складається з нас»), що, своєю чергою, вступають у синонімічні відношення з онімом *Україна*, увиразненим атрибутивними поширювачами *Наддніпрянська, Наддністрянська, Кубанська, Зеленоклинівська*.

У досліджуваному літературному репортажі наявні й інші словосполучення, організовані за моделлю «прикметник + іменник», як-от: *Волоська земля, Деревлянська земля* тощо, де концепт «земля» сприймається у проєкції власних назв, які концентрують навколо себе важливу, культурно значущу інформацію, наприклад: *Жванець. Колись останній фортифікований пункт Польщі, що за ним починалась земля волоського господаря, турки, орда, тепер – останній кілометр УСРР* [1, с. 49]; *Там, за Дністром – Хотин, Волоська земля, турецька зверхність. Гей-гей, куди подалась за Дністер, за Дунай, за Балкани Туреччина. Тепер – тут когут піє на три держави – на Румунію, Польщу й УСРР* [1, с. 56]; *Обірвались у минуле два шляхи – шосе й вузькоколійка, тільки мостові бики самотньо звелись кам'яними шпильми над Збручем. Біжить шосе галицькою землею, мчить селом, поринає за обрій. Туди – де Станіславов, Рогатин, Львів, Перемишль* [1, с. 55]; *Коростень. Древній Іскорость. Стара Деревлянська земля, що загубилась серед драговини Полісся та трясовин нашої історії* [1, с. 77] та ін. Волоська земля є давньою, уживаною у слов'янських мовах (XIV–XVIII ст.), назвою предків молдаван, народу, що проживав у Придунайських князівствах і Трансільванії. Пор.: *Жванець* – село в нинішній Хмельницькій області, тобто рідна, своя земля, «останній кілометр УРСР»), та *Хотин* – село в нинішній Чернівецькій області, рідна, але не

лише своя земля, бо в різні часи належала комусь іншому: X–XI ст. – у складі Київської Русі; XIV ст. – у складі Молдови; XVI ст. – у складі Польщі; XVIII ст. – частина Османської імперії; XIX ст. – частина Російської імперії; XX ст. (до початку Другої світової війни) – у складі Румунії. Станиславов (нині Івано-Франківськ), Рогатин, Львів, з одного боку, і Перемишль – польське місто в Підкарпатському воєводстві, яке свого часу входило до складу Київської Русі й галицького князівства, з іншого. Актуалізовані топонімічні концепти відбивають особливості авторського світогляду, відображають національно-культурну, соціально-історичну, мовностилістичну специфіку тогочасного суспільства загалом і митця зокрема.

Рідна земля для Б. Антоненка-Давидовича, як і для кожного свідомого українця, асоціюється з іменем Тараса Шевченка. Це край, де він народився і де він похований. Письменник послуговується онімами *Україна, Дніпро, Канів*, використовує субстантивно-агрибутивне словосполучення «канівська земля», на якій, згідно зі світовідчуттями самого автора, серце «розкладається на клясові й національні атоми» і «кортить заспівати на все горло, щоб через Дніпро, кручі, лани аж до самої Чернечої гори долетіло» [1, с. 134]. Автор повсякчас апелює до ядерних елементів когнітивної бази національної лінгвокультурної спільноти, здатних у стислій формі зберігати інформацію про взірцеві факти й виступають моделлю для їх відтворення (скажімо, оронім *Чернеча гора* – «частина Шевченківського національного заповідника «Тарасова гора» в місті Каневі»), використовує їх як вербальні сигнали, які актуалізують стандартний зміст і колективний досвід, доповнюючи його результатами власних спостережень, що яскраво демонструють його життєво-громадянську позицію, ціннісні пріоритети.

Пор.: *Ідуть у безкінечне віки за віками, покоління змінює покоління, Дніпро мчить безстанно назустріч їм, та все до півдня далекого, до літа безкрайого. Змінились давно вже його береги, людські оселі обложили його таборами з усіх кінців, розкраяли каналами його душу надвоє, несита людська рука вириває з його грудей каміння розбивати на груз, давно вже пішли у незнані могили його поплічники, бойові товариші, а він старий, підтоптаний, через негоди й бурі, через весни й осені все тягне Україну до далеких морів. І йому дарма, що невдовзі вже бетонні мури візьмуть його старечі груди у шори і крицеві турбіни заграють на його бандурі іншої пісні. Він пережив Потьомкіна, Катерину, він*

голубив змучене тіло кріпака і поховав на чорному дні останнього пана. Старий, кремезний – він пережив тут Польщу й Росію, але не пережив України. Дніпро й Україна! Вони невідлучні, вони одне ціле [1, с. 32]; Я не люблю Петрівської доби Росії. Я не люблю її, бо давно вже, відколи я випадково (як і багато нас) потрапив до тої психологічної колізії, що звалась «стати свідомим українцем», я виплекав собі ненависть до Петра і його діл. В моїй уяві повставав не великий конструктор, не суворий прототип сучасного Кемалянаші, а – кат. З Петром зв'язано в пам'яті не корабельні верфи, не заводи, ні навіть сірий, туманний, але грандіозний Санкт-Петербург, а – ранок стрілецької страти й Полтава. <...> Не для нас, не для України Петро поставив колісь дибки клишоногу Московію і погнав гаранником загнудану Росію на північ, захід і південь. Не для нас! З Петровської кузні під Полтавою українська шкана подалась у віки з розрізаним черевом і тельбухами, що волочились за нею шляхом аж до 1917-го [1, с. 81]. І в першому, і у другому разі використані мовні засоби, які виступають своєрідними маркерами тієї чи тієї території («частина земної кулі (суходіл, води й повітряний простір над ними), що належить певній державі»), яскраво, виразно, рельєфно демонструють опозицію «свій / чужий» («рідна земля» (Україна) / «чужа земля» (Росія)). З одного боку, стверджується любов до рідної землі: Дніпро – символізує Україну («він пережив тут Польщу й Росію, але не пережив України»); з іншого, – простежується негативне ставлення до чужої, далекої землі, країни, до «чужої чужини»: Санкт-Петербург («сірий, туманний, але грандіозний») і Московія («клишонога») – художні образи, які умовно відбивають справжні наміри, ідеї, почуття «загнуданої Росії». Вербальні засоби і стильові прийоми (персоніфікація, метафори, епітети і т. ін.) уможливають продукування неповторного, привабливого концептообразу «землі рідної».

Окрім того, ідіостильове переосмислення концепту «земля» засвідчує й суттєву модифікацію стереотипних знань, уявлень, поглядів, наявних у свідомості нинішніх представників українського суспільства, а літературні репортажі репрезентують найрізноманітніші номінації (власні і загальні) для позначення просторово-географічних, регіональних, локальних, ландшафтних і т. ін. реалій, так би мовити, рідноземного (а подекуди й чужоземного!) докільля. У цьому плані заслуговують на увагу передовсім художньо опрацьовані власні географічні назви, кваліфіковані як національно марковані одиниці, що, опри-

являючи топонімійного простір, допомагають ідентифікувати місце дії й локалізувати історичні події, маніфестують кругозір письменника, його загальну ерудицію, інтереси й уподобання, симпатії й антипатії.

Найменування реальних географічних об'єктів уналежнюємо до ядерної зони концепту «земля» («країна, край, держава»), вони являють собою розгалужене угруповання літературно-художніх онімів, що маніфестують рідноземний топонімійний простір, ту чи ту територію, концептуалізовану й вербалізовану крізь призму письменницького світобачення і світовідчуття.

Для репрезентації й інтерпретації реалій рідноземного топонімійного простору Б. Антоненко-Давидович послуговується лексемами на позначення назв: 1) регіонів, країв (*Полісся, Поділля*); 2) населених пунктів або їх частин: а) міських (*Запоріжжя, Дніпропетровськ, Нікополь, Деражня, Кам'янець, Козятин, Умань, Лапинка* («західна частина Нікополя»), *Харків*); б) сільських (*Капулівка, Покровське, Сербинівці, Комарівці, Окопи*); 3) водних об'єктів (*Скарбна, Підпільна, Кальміус, Збруч, Дністер*); 4) порогів (*Сурський, Лоханський, Дзвонецький, Будилівський*); 5) островів (*Хортиця, Чортмлик*); 6) соборів (*Покровський*); 7) мостів (*Турецький, Петровський*); 8) фортець (*Кодак*); 9) фортечних веж (*Чорна, Ляська, Ружанка, Мала, Нова, Донна, Ласка, Колтак, Папська*); 10) лісів і луків (*Греків, Великий Луг*) і т. ін. Заслуговує на увагу градація топонімійних варіантів, як-от, скажімо, наявність у межах конкретної ситуації найменувань поселень, що відрізняються часом виникнення, походженням, стилістичним забарвленням, граматичним оформленням: *Запоріжжя (Олександрівськ); Нікополь (Микитин Ріг); Донецьк (Сталіно, Юзівка)*. Наприклад: <...> і *закурене, брудне Запоріжжя – колишній Олександрівськ – туманиться в синюватій даліні* [1, с. 5]; *Він пропонує мені оглянути Нікополь добре <...> Я переходжу маленьку нікопольську пристань, і ось ми вдвох із Півнем на славнозвісному Микитиному Розі, де Хмельницький дістав колись від Січового товариства гетьманську булаву* [1, с. 8]. Як відомо, до 1775 року для номінації населеного пункту *Нікополь* використовували лексичне словосполучення *Микитин Ріг*, на території якого розташовувалася *Микитинська Січ*, що була військовим центром запорозького козацтва у 1638–1652 рр. Лексема *Чортмлик* використовується для найменування острова, річки (у гирлі якої той знаходився), укріпленого осередку нерестового козацтва другої половини XVI – кінця XVIII ст. (*Чортмлицька Січ*).

Упадає в око те, що для позначення тих чи тих об'єктивних реалій навколишньої дійсності актуалізовані лексеми, внутрішня форма яких засвідчує не власне українське походження. Наприклад: *Турецький міст* – це народна назва *Замкового мосту у Кам'янці-Подільському*, міста, для репрезентації якого Б. Антоненко-Давидович використовує однокомпонентну структуру (*Кам'янець*). Це стосується й найменувань фортечних веж, як-от, скажімо, *Ляська* (пол. *Laszka*) – названа на честь гнезненського архієпископа Яна Ланського. Як представник національної етнотні спільноти митець віддзеркалює довкілля крізь призму свого суспільного й індивідуального досвіду, національної культури, яка синтезувала культуру різних соціальних верств і суспільних груп.

Мовець модифікує, перетворює навколишній світ в індивідуальну картину світу, яка охоплює і вербалізовані знання про ті чи ті рідноземні реалії об'єктивної дійсності, й індивідуально-авторську оцінку «*справжніх наших, сучасних українських Тернопіл*», «*похмурої легендарної Хортиці*», «*занедбаного, змарнованого степу <...> навіть не звироднілого нащадка давнього Дикого Поля і незайманих вольностей низових*», і перспективи її розвитку: *Росте Україна, і хочеться побачити її тоді, коли вся вона вилізе з драговини, а нині ще і Коростень, і Біла Церква, і Охтирка, і Суми, і вся вона «пересічна» Україна – як містечко* [1, с. 82]. Така письменницька позиція переконливо засвідчує, що концептуалізація образу рідного краю («землі рідної») належить до ядерної зони мовної свідомості українського народу, є значущим композиційним елементом «софійного комплексу» національної культури, зокрема й літературної творчості. Наразі беззаперечним залишається те, що лінгвоментальна репрезентація концепту «земля» ґрунтована на використанні розмаїття ядерних і периферійних мовних засобів, скрупульозний аналіз яких у межах запропонованої наукової праці, на превеликий жаль, неможливий.

Висновки. Літературний репортаж Б. Антоненка-Давидовича «Землею рідною» експонує індивідуальну картину світу, канвою якої слугує концепт «земля», який демонструє співвідношення результату колективного досвіду й широкого спектру авторського світосприйняття, світовідчуття, світобачення, внутрішніх інтенцій. Досліджуваний концепт маніфестує неабиякий обсяг знань, нагромаджених етнотні спільнотою упродовж тисячоліть і збагачених, розширених, оновлених її окремими представниками. Духовно-ціннісні орієнтири національної

культури доповнені письменницькими морально-етичними вподобаннями, естетичними поглядами, ідеалами, що розширює діапазон уявлень про певну реалію навколишньої дійсності, зокрема й про ту, для позначення якої послугуються лексемою «земля», що в конкретних комунікативно-прагматичних ситуаціях реалізує значення «країна, край, держава» й уможливує

побудову відповідних семантичних парадигм та асоціативних рядів.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в тому, аби з'ясувати, які асоціації виникають внаслідок зіткнення смислового наповнення актуалізованого концепту з концептуальною системою, що уможливить виявлення нових відомостей про концептуальну картину письменницького світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антоненко-Давидович Б. Землею українською: літературний репортаж. Львів–Краків : Українське вид-во, 1942. 166 с.
2. Бєлінська В. Є. Концетосфера *ПРИРОДА* в поетичному словнику П. Перебийноса та А. Кичинського : дис. ...д-ра філософії. Харків, 2021. 234 с.
3. Біловецька Л. А. Концептуалізація землі в мовній картині світу українців. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія : Філологічні науки*. 2020. № 13. С. 5–8.
4. Голікова Н. С. Художній дискурс П. А. Загребельного : лінгвокогнітивний і прагматичний аспекти : дис. ... д-ра філол. наук. Дніпро, 2019. 530 с.
5. Голобородько К. Ю. Ідіостиль Олександра Олеся: лінгвокогнітивна інтерпретація : монографія. Харків : ХІФТ, 2010. 527 с.
6. Крупко О. І. Вербалізація концепту земля у поетичній мові Ліни Костенко. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2015. III (11). Issue 56. С. 52–56.
7. Огар А. Образні аспекти концепту земля (на матеріалі української поезії). *Рідне слово в культурологічному вимірі*. 2014. С. 42–51.
8. Павлушенко О. А. Об'єктивація концепту земля в художній картині світу Михайла Стельмаха. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*. 2017. Вип. 24. С. 113–121.
9. Пастух Н. «Земля для нього була понад все»: концепт землі в оповіданнях про переселення українців у 40–60 рр. ХХ ст. *Народознавчі зошити*. 2022. № 2 (164). С. 417–430.
10. Протопопова К. О. Концепт «щастя» в художньому вимірі Б. Антоненка-Давидовича. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2021. Вип. 1 (94). С. 36–48.
11. Слюніна О. В. Концепт земля в українській мовній картині світу : лінгво-когнітивне осмислення. *Лінгвістика* : зб. наук. праць. Луганськ : Вид-во ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2009. № 1(16). С. 159–169.
12. Черненко О. І. Концептополе *ДУХОВНІ ЦІННОСТІ* в ідіостилі Віктора Бойка : дис. ...д-ра філософії. Харків, 2021. 272 с.